

Ουμπέρτο Έκο,

Το εκκρεμές του Φουκώ

(απόσπασμα)

"... Λοιπόν. Στον κόσμο υπάρχουν οι κρετίνοι, οι ανόητοι, οι βλάκες και οι τρελοί".

"Εξαιρείται κανείς;"

"Ναι, εμείς οι δυο. Ή τουλάχιστον, δίχως να θέλω να σας προσβάλω, εγώ. Τέλος πάντων, όμως, αν το καλοσκεφτούμε, όλοι ανήκουν σε κάποια απ αυτές τις κατηγορίες. Όλοι μας κάθε τόσο είμαστε κρετίνοι, ανόητοι, βλάκες και τρελοί.

Ας πούμε ότι φυσιολογικός άνθρωπος ειν' εκείνος που συνδυάζει σε λογικό ποσοστό όλα αυτά τα συστατικά, τους ιδανικούς τύπους" ...

...Λοιπόν. Ο κρετίνος δεν μιλάει καν, σαλιαρίζει, είναι σπαστικός. Κοπανάει το παγωτό στο κούτελο του από έλλειψη συντονισμού. Μπαίνει στην περιστροφική πόρτα από την αντίθετη πλευρά".

"Πώς γίνεται;"

"Αυτός τα καταφέρνει. Γι αυτό είναι κρετίνος. Δεν μας ενδιαφέρει, τον αναγνωρίζουμε αμέσως, και δεν εμφανίζεται σε εκδοτικούς οίκους. Ας τον αφήσουμε εκεί που είναι".

"Ας τον αφήσουμε".

"Το να είσαι ανόητος είναι πιο περίπλοκο. Είναι κοινωνική συμπεριφορά. Ανόητος είναι αυτός που δεν πετυχαίνει ποτέ το ποτήρι".

"Τι εννοείτε;"

"Αυτό". Σημάδεψε με το δείκτη το τον πάγκο δίπλα στο ποτήρι.

"Σκοπεύει να μιλήσει γι αυτό που υπάρχει μες στο ποτήρι αλλά, όπως και να 'χει, πέφτει έξω. Αν θέλετε, για να το πούμε απλά, είναι αυτός που κάνει γκάφες, που ρωτάει τι κάνει η ωραία σας κυρία στον τύπο που μόλις τον εγκατέλειψε η γυναίκα του. Καταλαβαίνετε;".

"Καταλαβαίνω. Τους ξέρω".

"Ο ανόητος είναι περιζήτητος, ιδίως στις κοσμικές συγκεντρώσεις. Φέρνει τους πάντες σε αμηχανία, μα προσφέρει ευκαιρίες για σχόλια. Στη θετική μορφή του είναι διπλωματικός. Μιλάει εκτός θέματος ακόμη και για τις γκάφες των άλλων, στρέφοντας αλλού τη συζήτηση. Ωστόσο δεν μας ενδιαφέρει, δεν είναι ποτέ δημιουργικός, μηρυκάζει, επομένως ποτέ δεν έρχεται να φέρει χειρόγραφα σ έναν εκδοτικό οίκο. Ο ανόητος δεν λέει ότι η γάτα γαβγίζει, μιλάει για τη γάτα όταν οι άλλοι μιλούν για το σκύλο. Λαθεύει στους κανόνες της συζήτησης, κι όταν λαθεύει ωραία είναι υπέροχος. Νομίζω ότι πρόκειται για απειλούμενο είδος, είναι φορέας κυρίως αστικών αρετών. Του χρειάζεται ένα σαλόνι Βερντυρέν, ή μάλλον μια οικία Γκερμάντ. Τα διαβάζετε ακόμη αυτά εσείς οι φοιτητές;".

"Και ο βλάκας;".

«Α! Ο βλάκας δεν κάνει λάθη συμπεριφοράς. Κάνει λάθος συλλογισμούς. Είναι αυτός που λέει ότι όλοι οι σκύλοι είναι κατοικίδια ζώα και όλοι οι σκύλοι γαβγίζουν, όμως και οι γάτοι είναι κατοικίδια ζώα, επομένως γαβγίζουν. Ή ότι όλοι οι Αθηναίοι είναι θνητοί, όλοι οι κάτοικοι του Πειραιά είναι θνητοί, επομένως όλοι οι κάτοικοι του Πειραιά είναι Αθηναίοι».

«Πράγμα που ισχύει».

«Ναι, αλλά συμπτωματικά. Ο βλάκας μπορεί να πει και κάτι σωστό, όμως για λανθασμένους λόγους».

«Μπορούμε να πούμε λανθασμένα πράγματα, αρκεί οι λόγοι να είναι σωστοί».

«Κατ' ανάγκην. Αλλιώς γιατί να πασχίζουμε τόσο να είμαστε έλλογα όντα;»

«Όλοι οι μεγάλοι ανθρωπόμορφοι πίθηκοι κατάγονται από κατώτερες μορφές ζωής, οι άνθρωποι κατάγονται από κατώτερες μορφές ζωής, άρα όλοι οι άνθρωποι είναι μεγάλοι ανθρωπόμορφοι πίθηκοι».

«Αρκετά καλά. Φτάσαμε ήδη στο κατώφλι όπου υποπτεύεστε ότι κάτι δεν πάει καλά, όμως χρειάζεται λίγη δουλειά για ν' αποδείξετε τι και γιατί. Ο βλάκας είναι παμπόνηρος. Τον ανόητο τον αναγνωρίζουμε αμέσως (κι ας μη μιλήσουμε για τον κρετίνο), ενώ ο βλάκας κάνει συλλογισμούς περίπου σαν τους δικούς μας, εκτός από κάτι απειροελάχιστο.

Είναι δεξιότηχνης των παραλογισμών. Ένας επιμελητής εκδόσεων δεν έχει σωτηρία, πρέπει ν' ασχολείται μαζί του ως τον αιώνα τον άπαντα. Εκδίδονται πολλά βιβλία από βλάκες γιατί εκ πρώτης όψεως μας πείθουν. Ο επιμελητής εκδόσεων δεν έχει εκπαιδευτεί ν' αναγνωρίζει τους βλάκες. Αφού δεν το κάνει η Ακαδημία των Επιστημών, γιατί να το κάνουν οι εκδόσεις;»

«Δεν το κάνει ούτε η φιλοσοφία. Ο οντολογικός συλλογισμός του Αγίου Ανσέλμου είναι βλακώδης. Ο Θεός οφείλει να υπάρξει επειδή μπορώ να τον συλλάβω ως ον που διαθέτει παν το τέλειο, συμπεριλαμβανομένης και της ύπαρξης. Συγχέει το υπάρχον στη σκέψη με το υπαρκτό στην πραγματικότητα».

«Ναι, αλλά είναι βλακώδης και η ανασκευή του Γκονιλόν. Μπορώ να σκεφτώ ένα νησί στη θάλασσα ακόμα κι αν αυτό το νησί δεν υπάρχει. Συγχέει τη σκέψη του ικανού με τη σκέψη του αναγκαίου».

«Διαμάχη μεταξύ βλακών».

«Βεβαίως, κι ο Θεός διασκεδάζει με την ψυχή του. Θέλησε να παραμείνει ασύλληπτος απλώς για να δείξει ότι ο Ανσέλμος και ο Γκονιλόν ήταν βλάκες. Τι υπέρτατος σκοπός της δημιουργίας, τι λέω, της ίδιας της πράξης χάριν της οποίας απαιτείται ο Θεός. Τα πάντα να στοχεύουν στην καταγγελία της βλακείας του κόσμου».

«Περιστοιχιζόμαστε από βλάκες».

«Δεν υπάρχει διαφυγή. Όλοι είναι βλάκες, εκτός από εμάς τους δυο. Ή μάλλον, μην προσβληθείτε, εκτός από σας».

«Νομίζω ότι εδώ υπεισέρχεται η απόδειξη του Γκέντελ».

«Δεν ξέρω, είμαι κρετίνος. Πυλάδη!»

«Μα είναι η σειρά μου».

«Θα τα μοιράσουμε στο τέλος. Ο Επιμενίδης ο Κρης λέει ότι όλοι οι Κρήτες είναι ψεύτες. Αν το λέει αυτός που είναι Κρης, και γνωρίζει καλά τους Κρήτες, τότε είναι αλήθεια».

«Αυτό είναι βλακώδες».

«Απόστολος Παύλος. Επιστολή προς Τίτον. Ακούστε και αυτό: όλοι όσοι πιστεύουν ότι ο Επιμενίδης είναι ψεύτης δεν μπορεί παρά να πιστέψουν τους Κρήτες, οι Κρήτες όμως δεν πιστεύουν τους Κρήτες διότι ουδείς Κρης πιστεύει ότι ο Επιμενίδης είναι ψεύτης».

«Αυτό είναι βλακώδες ή όχι;»

«Σκεφτείτε το μόνο σας. Σας είπα ότι ο βλαξ δύσκολα εντοπίζεται. Ένας βλάκας μπορεί να πάρει ακόμα και το βραβείο Νόμπελ».

«Αφήστε με να σκεφτώ. Μερικοί απ' αυτούς που δεν πιστεύουν ότι ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο σε εφτά ημέρες δεν είναι φονταμενταλιστές (Θρησκευτικό κίνημα του Προτεσταντισμού στις αρχές του αιώνα μας που αντιτάχθηκε στις εξελίξεις και κήρυττε το αλάνθαστο της Αγίας Γραφής).

Όμως ορισμένοι φονταμενταλιστές πιστεύουν ότι ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο σε εφτά ημέρες, επομένως όλοι όσοι δεν

πιστεύουν ότι ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο σε επτά ημέρες δεν είναι φονταμενταλιστές. Είναι βλακώδες ή όχι;»

«Θεέ μου - είναι η ώρα να το πω... Δεν ξέρω. Εσείς τι λέτε;»

«Οπωσδήποτε είναι, έστω κι αν είναι αληθές. Καταπατά έναν από τους νόμους των συλλογισμών. Δεν συνάγονται καθολικές προτάσεις από δύο επιμέρους».

«Κι αν είστε εσείς ο βλάκας;»

«Τότε θα είχα καλή και αιώνια συντροφιά».

«Ε, ναι, η βλακεία μάς περιβάλλει. Κι ίσως χάρη σ' ένα λογικό σύστημα, διαφορετικό από το δικό μας, η βλακεία μας να είναι δική τους σοφία. Ολόκληρη η ιστορία της λογικής αποτελεί εξ ορισμού μια έννοια ευάλωτη στη βλακεία. Παραείναι αχανής. Κάθε μεγάλος στοχαστής είναι ο βλάκας κάποιου άλλου».

«Η σκέψη ως συνεκτική μορφή βλακείας».

«Όχι. Η βλακεία μιας σκέψης είναι η ασυναρτησία μιας άλλης σκέψης».

«Εμβριθέστατο. Είναι δύο η ώρα, σε λίγο ο Πυλάδης κλείνει και δε φτάσαμε ακόμα στους τρελούς».

Τον τρελό τον αναγνωρίζεις αμέσως. Είναι ένας βλάκας που δεν ξέρει τα κόλπα. Ο βλάκας προσπαθεί να αποδείξει τη θέση του, έχει λογική αλλήθωρη, ωστόσο έχει λογική. Ο τρελός, αντίθετα, δεν νοιάζεται για τη λογική, προχωρεί με βραχυκυκλώματα. Γι αυτόν, το καθετί αποδεικνύει τα πάντα. Ο τρελός έχει μια έμμονη ιδέα και οτιδήποτε βρει του κάνει για να την υποστηρίξει. Τον τρελό τον αναγνωρίζεις από τις ελευθερίες που παίρνει μπροστά στο καθήκον της απόδειξης, από την ευκολία με την οποία δέχεται επιφοιτήσεις. Και θα σας φανεί παράξενο, αλλά ο τρελός, αργά ή γρήγορα, ξεφουρνίζει τους Ναίτες".

"Πάντα;"

"Υπάρχουν και τρελοί χωρίς Ναίτες αλλά οι τρελοί με τους Ναίτες

είναι οι πιο πονηροί. Στην αρχή δεν τους αναγνωρίζεις, νομίζεις ότι μιλούν φυσιολογικά, έπειτα, ξαφνικά..." Εγνεψε για να ζητήσει εν ακόμα ουίσκι, το ξανασκέφτηκε και ζήτησε το λογαριασμό. "Μια που λέμε για τους Ναίτες. Τις προάλλες ένας τύπος μου άφησε ένα δακτυλογραφημένο κείμενο γι αυτό το θέμα. Είμαι σίγουρος ότι είναι τρελός, μα έχει ανθρώπινη όψη. Το κείμενο του αρχίζει με ήσυχο τρόπο. Θέλετε να του ρίξετε μια ματιά;"

"Ευχαρίστως. Μπορεί να βρω κάτι που θα μου χρειαστεί".

"Δεν νομίζω. Αν όμως έχετε μισή ώρα καιρό, κάντε μια βόλτα. Οδός Σιντσέρο Ρενάτο, αριθμός ένα. Περισσότερο θα ωφελήσει εμένα παρά εσάς. Θα μου πείτε αμέσως αν η εργασία σας φανεί αξιόπιστη".

"Γιατί μ εμπιστεύεστε;"

"Ποιός είπε ότι εμπιστεύομαι; Αν όμως τύχει, εμπιστεύομαι.

Εμπιστεύομαι την περιέργεια".